

Прядко І.В.,
старший викладач кафедри економічної теорії
та міжнародної економіки,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ

Анотація. У статті досліджено підходи до визначення сутності поняття організаційно-економічного механізму та на його основі запропоновано поняття організаційно-економічного механізму регулювання інноваційної діяльності. Розглянуто структуру організаційно-економічного механізму регулювання інноваційної діяльності.

Ключові слова: механізм, механізм управління, господарський механізм, організаційно-економічний механізм, організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності.

Постановка проблеми. У сучасних умовах для України дуже важливою залишається проблема регулювання інноваційної діяльності. Практика активізації інноваційної діяльності свідчить про відсутність дієвого механізму управління інноваційним розвитком як на рівні держави, так і на рівні регіону. Виникає необхідність розроблення та впровадження такого механізму, який би містив у собі всі прогресивні важелі регулювання інноваційної діяльності та поєднував би економічну, фінансову, інвестиційну політику та інституційне забезпечення інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність починається з ідеї та завершується виходом на ринок інноваційного товару. Кожного разу новатору доводиться стикатися з певними проблемами, подолання яких віднімає багато часу та фінансових ресурсів, що робить інноваційну діяльність непривабливою для підприємців.

Держава здатна усунути переважну частку таких проблем через вдосконалення механізму регулювання інноваційною діяльністю. Для цього необхідно з'ясувати сутність поняття «організаційно-економічний механізм» та особливості його функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності поняття організаційно-економічного механізму займається багато науковців [3–20]. Однак ця категорія досить багатогранна через різноманітність сфери її застосування. Розмита визначеність теоретичної сутності цього поняття ускладнює його практичне застосування і тому потребує уточнення.

Метою статті є визначення сутності поняття «організаційно-економічний механізм» та пропозиція на його основі поняття «організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності». Завданнями статті є аналіз підходів до понять «господарський механізм» та «організаційно-економічний механізм», визначення структурних компонентів, механізмів та особливостей їхнього функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «механізм» є запозиченим з технічного обігу. Воно трактується як «система, пристрій, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності» [1], або як динамічний процес чи комплекс систематично повторюваних процесів; порядок його роботи визна-

чається функціонуванням усього комплексу [2]. У загальному вигляді сутність поняття «механізм» можна представити таким чином:

Рис. 1. Модель поняття «механізм»

Таким чином, механізм – це сукупність структурованих компонентів, застосування яких приводить до досягнення певного результату.

Якщо перенести термін «механізм» у площину економічних відносин, то він розглядається як кінцева кількість елементів та взаємозв'язків між ними, що регулюються відповідними важелями, дії яких спрямовані на досягнення певної мети [3, с. 3].

Таким чином, механізм регулювання інноваційної діяльності буде впорядковувати економічні відносини, що виникають у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання інновацій та змінювати економічний процес у потрібному напрямі.

Наявність механізму регулювання інноваційної діяльності має на меті державне втручання у функціонування інституту інноваційної діяльності. Виникає питання про доцільність такого втручання та його ступінь. Чи не здатний ринок самотужки врегулювати виробничі відносини у процесі створення інновації?

Як було зазначено раніше, розвиток інновації розпочинається з ідеї і завершується комерціалізацією нововведення. Схематично цей процес можна представити таким чином (див. рис. 2):

Рис. 2. Учасники процесу розвитку інновації

Для ефективного функціонування сектору науки необхідні такі складники, як наявність фахівців, фінансове забезпечення та нормативно-правове забезпечення процесу створення нововведення. Питанням підготовки відповідних фахівців займається держава, яка за допомогою певних важелів може регулювати попит на ринку праці на професії представників наукового сектору. Фінансування інновації може відбуватись за рахунок держави або ринку залежно від виду передбачуваної інновації – революційної або еволюційної. Нормативно-правове забезпечення – це монопольне право держави. Таким чином, у науковому секторі втручання держави у процеси розвитку інновацій є цілком логічним та обґрунтованим.

Для результативної інноваційної діяльності підприємцю достатньо наявності двох важливих чинників – фінансових ресурсів та нормативно-правового забезпечення його діяльності. І якщо пошук ресурсів для фінансового забезпечення

інноваційної діяльності може відбуватись як за рахунок власних коштів новатора, так і за участю бюджетних інвестицій, то, як вже згадувалося вище, встановлення «правил гри» є парафією держави. Тобто виникає така ситуація: для того, щоб відбувався природний процес розвитку інновацій через ринкові механізми, на початковому етапі становлення та популяризації інноваційної діяльності неможливо обійтись без державного втручання, причому ступінь державного втручання має бути вагомим.

У контексті вищезазначеного поняття «механізм» можна розглядати як категорію управління, тобто застосування терміна «механізм» тотожне терміну «механізм управління». Управління – сукупність процесів планування, організації, координації, мотивації, контролю та реалізації відносин економічної власності з метою досягнення певних цілей [4, с. 64]. Однією з головних функцій держави є ефективне управління господарством країни, що стає можливим завдяки розробленню дієвого господарського механізму. Це підкреслює актуальність питання визначення дефініції поняття господарського механізму.

У науковій літературі немає єдиного визначення поняття «господарський механізм». Існує декілька підходів до визначення цієї категорії:

1) ототожнення понять «господарський механізм» та «економічний механізм». Наприклад В. Гуменюк розглядає ці два поняття як синоніми, а в складі економічного механізму виділяє залучення та використання ресурсів виробництва, ціноутворення та оподаткування [5];

2) інституціональний підхід до визначення дефініції «господарський механізм». О. Супрун розглядає господарський механізм як інституціональну систему розвитку економіки, що консолідує інститути та утворює певний господарський порядок [7, с. 123]. П. Саблук, В. Валентинов та М. Малік дотримуються думки, що це сукупність правил, інституціональна структура підприємництва, що реалізується через економічний механізм господарювання [8];

3) визначення господарського механізму як способу організації суспільного виробництва, системи важелів, стимулів та методів економічної діяльності. (Л. Абалкін [9], С. Мочерний, Л. Канищенко, О. Устенко [10]);

4) визначення господарського механізму через окремі заходи, форми та методи суспільного впливу на економіку (В. Кириленко [11]).

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, можна дійти висновку, що господарський механізм у сфері регулювання інноваційної діяльності – це організаційно-функціональна частина економічної системи, що регулює діяльність інституту

інноваційної діяльності через систему важелів економічної діяльності задля досягнення певної мети.

Господарський механізм як категорія, що містить у собі ознаки поняття «механізм управління», здійснює вплив на чинники, стан яких зумовлює ефективність роботи об'єкта управління. Ці чинники залежно від результату діяльності об'єкта управління розподіляються на організаційні, структурні, економічні, фінансові тощо. Це приводить до того, що у складі господарського механізму можуть міститися інші механізми управління. Залежно від особливостей таких факторів вони бувають організаційні, структурні, економічні, фінансові [4, с. 64].

Під час здійснення інноваційної діяльності суб'єкт господарювання стикається із розв'язуванням завдань організаційного, фінансового та виробничого характеру. З боку держави виникає потреба в розробленні та впровадженні такого механізму господарювання сфери інноваційної діяльності, який би вирішував зазначені завдання і тим самим регулював інноваційну діяльність. Таким механізмом є організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності.

Вивченням особливостей такого механізму займалися багато вітчизняних вчених [3–20]. Однак науковці досі не прийшли до консенсусу у визначенні зазначеного терміну та його складників.

Аналіз літературних джерел дав змогу об'єднати трактування визначення поняття «організаційно-економічний механізм» у такі групи (див. табл. 1).

Узагальнюючи підходи до зазначеної дефініції різних авторів, можна дійти висновку, що більшість вітчизняних науковців розуміють під організаційно-економічним механізмом сукупність важелів або сукупність організаційно-управлінських методів, форм та інструментів впливу. Також більшість дослідників вважають, що організаційно-економічний механізм має два основні складники – організаційний блок та економічний блок.

Виходячи з вищезазначеного, організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності є вихідним із категорій «господарський механізм регулювання інноваційної діяльності» та «механізм регулювання інноваційної діяльності» та природно містить в собі всі ознаки цих понять. Тому у процесі свого функціонування він має досягти певної цілі та вирішити поставлені завдання (див. рис. 3).

Організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності має на меті вирішення всіх зазначених завдань для досягнення таких цілей, як модернізація виробництва в регіоні або державі, отримання конкурентних переваг держави або регіону та досягнення економічного розвитку на мезо- та макрорівнях. Таким чином, організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності має вирі-

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «організаційно-економічний механізм» у вітчизняній літературі

№	Підхід	Автори
1	Взаємопов'язана сукупність економічних відносин та їх підсистем	С. Тульчинська, О. Єрмоєнко-Григоренко
2	Сукупність організаційно-управлінських та економічних методів, форм, інструментів та важелів впливу	В. Кушнірук, А. Куценко, О. Мандзюк, А. Фролова, О. Кушнірецька, О. Демидюк
3	Складник господарського/економічного механізму	Т. Полозова, Ю. Овсюченко
4	Діалектична єдність державного регулювання та ринкової саморегуляції	Г. Шевченко
5	Система організаційних, економічних, правових, управлінських та регулювальних дій	О. Ланченко
6	Система формування цілей та стимулів	І. Біла
7	Механізм дій та використання економічних законів	І. Пономарьов, Е. Полякова

Джерело: складено за [3, 4, 7, 12–20]

шити економічні та організаційні проблеми у сфері розвитку інновацій, використовуючи адміністративний механізм управління, для того щоб сприяти максимальній дієвості механізму ринкової рівноваги в цій галузі.

Складники організаційно-економічного механізму регулювання інноваційної діяльності можуть змінюватись залежно від рівня застосування цього механізму.

На макrorівні зазначений механізм буде містити два блоки – організаційний механізм та економічний механізм.

Організаційний механізм – це система адміністративних методів, способів та прийомів формування та діяльності суб'єктів інноваційної діяльності [2, с. 4]. Сюди входять всі зв'язки, що виникають у процесах управління, виробництва, утворення цін, фінансування тощо. Організаційний механізм регулювання інноваційної діяльності складається з планування, організації та контролю на етапі створення нововведення, забезпечує взаємодію винахідників та підприємців-новаторів, сприяє поширенню інновацій у суспільстві.

Економічний механізм регулювання інноваційної діяльності на макrorівні – це система заходів, форм, методів, інструментів впливу на економічні відносини та процеси [4, с. 64]. Сюди входять процеси фінансування інновацій, оподаткування інноваційної діяльності, процеси ціноутворення інноваційної продукції. До методів управління належать оподаткування, кредитування, інвестування, бюджетне фінансування, венчурне фінансування, іноземне фінансування, самофінансування, матеріальне стимулювання тощо. До основних важелів належать прибуток, амортизаційні відрахування, податки, ціна, ставка відсотку, дотації, субвенції тощо.

Висновки. Аналіз сутності організаційно-економічного механізму та його складників дав змогу дійти висновку, що організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності на макrorівні являє собою вирішення завдань із досягнення економічного зростання країни, що відбувається через постійне організаційно-економічне, технічне та технологічне оновлення інституту інноваційної діяльності. Отже, орга-

нізаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності на макrorівні – це система державного управління економічними відносинами, що виникають у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання інновацій. Він є інструментом модернізації економіки держави і регіону та економічного розвитку територій. Подальші дослідження мають бути присвячені аналізу ефективності функціонування організаційно-економічного механізму в країні та його удосконаленню.

Література:

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М.: Рус. яз., 1986. – 797 с. Толковый словарь русского языка Ушакова: в 4-х т [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ushakovdictionary.ru>
2. Фролова А.В. Формування організаційно-економічного механізму управління забезпеченням екологічної безпеки держави [Електронний ресурс] / А.В. Фролова // Проблеми системного підходу в економіці. – 2011. – № 4. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/pspe/2011_4/Frolova_411.htm.
3. Кушнірецька О.М. Теоретичні підходи до визначення суті організаційно-економічного механізму управління соціально-економічним розвитком регіону / О.В. Кушнірецька, О.М. Демидюк // Регіональна економіка. – 2010. – № 3. – С. 63–70.
4. Гуменюк В.Я. Механізми ринкового господарювання: галузеві особливості / В.Я. Гуменюк. – Рівне.: НУВГП, 2005. – 281 с.
5. Шкурупій О.В. формування господарського механізму в умовах транзиції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. : спец. 08.01.01 / Шкурупій О.В. – Харків, 2002.
6. Супрун О.М. Господарський механізм у розвитку та регулюванні економіки / О.М. Супрун. // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2011. – № 1. – С. 122–124.
7. Саблук П.Т. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та методології / П.Т. Саблук, М.Й. Малік, В.Л. Валентинов. – Київ: ІАЕ, 2002. – 294 с.
8. Албакин Л.И. Хозяйственный механизм развития социального общества / Л.И. Албакин. – М: Мысль, 1986. – 263 с.
9. Мочерний С.В. Економічна теорія / С.В. Мочерний. – Київ: ВЦ Академія, 1999. – 656 с.
10. Кириленко В.І. Соціалізація господарського механізму та її вплив на стан соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] / В.І. Кириленко – Режим доступу до ресурсу: www.ecsocmen.edu.ru.

Рис. 3. Ціль та завдання організаційно-економічного механізму розвитку інновацій

11. Тульчинська С.О. Функціонування організаційно-економічного механізму інноваційного процесу / С.О. Тульчинська. // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №1. – С. 89–95.
12. Єрмоєнко-Григоренко О.А. Організаційно-економічний механізм управління господарською діяльністю підприємства : дис. канд. : 08.06.01 / Єрмоєнко-Григоренко О.А. – Донецьк, 2000. – 188 с.
13. Кушнірук В.С. Організаційно-економічний механізм ефективного ведення садівництва в аграрних підприємствах регіону / В.С. Кушнірук, О.Ю. Єрмаков, О.В. Шебаніна. – Миколаїв: МДАУ, 2009. – 232 с.
14. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства / А.В. Куценко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 205 с.
15. Мандзюк О.М. Сутність та особливості організаційно-економічного механізму трансформації відносин власності / О.М. Мандзюк. // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2011. – № 2. – С. 139–144.
16. Полозова Т.В. Сутність організаційно-економічного механізму функціонування підприємств промисловості / Т.В. Полозова, Ю.В. Овсюченко // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. – 2005. – № 1–2. – С. 63–65.
17. Шевченко Г.М. Принципи побудови організаційно-економічного механізму формування та використання природно-рекреаційного потенціалу територій – Г.М. Шевченко // Вісник СудДУ. Серія «Економіка». – 2007. – № 1. – С. 60–66.
18. Ланченко О. Організаційно-економічний механізм інвестування в аграрній сфері АПК [Електронний ресурс] / О. Ланченко – Режим доступу до ресурсу: nbuv.gov.ua/e-journals/Nd/2006-2/06leaaic.html
19. Белая И.П. Концептуальная модель организационно-экономического механизма управления гибкостью производственных систем / И.П. Белая, П.В. Егоров // Вісник Донецького університету. Серія «Економіка і право». – 2004. – № 2. – С. 7–16.

Прядко И.В. Характеристика сущности организационно-экономического механизма

Аннотация. В статье исследованы существующие подходы к определению сущности понятия организационно-экономического механизма и на его основе предложено понятие организационно-экономического механизма регулирования инновационной деятельности. Рассмотрена структура организационно-экономического механизма регулирования инновационной деятельности.

Ключевые слова: механизм, механизм управления, хозяйственный механизм, организационно-экономический механизм, организационно-экономический механизм регулирования инновационной деятельности.

Priadko I.V. The essential characteristics of the organizational and economic mechanism

Summary. The existing approaches to defining the essence of a concept of the organizational and economic mechanism are explored in the paper; the definition of the organizational and economic mechanism of innovative activity regulation is suggested. The structure of the organizational and economic mechanism of innovative activity regulation is considered.

Keywords: mechanism, management mechanism, economic mechanism, organizational and economic mechanism, organizational and economic mechanism of innovative activity regulation.